

PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ STAVBY KOSTELA NANEBEVZETÍ PANNY MARIE V SEDLCI U KUTNÉ HORY*

HANA BRZOBOHATÁ - ALEŠ POSPÍŠIL - ZDENĚK ŠTAFFEN - FILIP VELÍMSKÝ

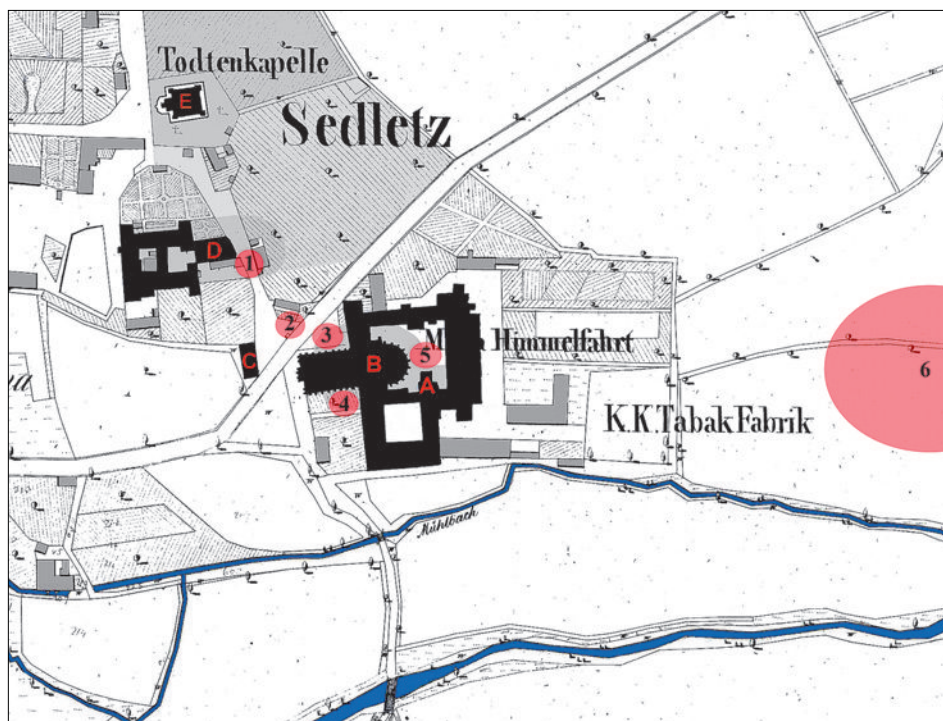
Areál sedleckého kláštera, jehož nespornou dominantou je gotický konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie, je situován na mírném, k říčce Vrchlici exponovaném svahu. Povrch stávajícího terénu se v místě kostela pohybuje kolem úrovně 215,00 m n. m. Nejsvrchnější část geologického podloží zde představuje žlutá holocenní spraš, směrem k Vrchlici překrytá souvrstvím bahnitých náplav, které daly základ i pro na lokalitě vyvinutý půdní typ.¹⁾ Ten v případě, že nebyl odtěžen, následně překrývají souvrství vzniklá v důsledku různých pravěkých, středověkých a novověkých lidských aktivit.²⁾ Ty máme doloženy zejména z prostoru s klášterem bezprostředně sousedící lokality Mokřiny, která byla identifikována již dříve opakovanými povrchovými sběry

*) Článek je stručným shrnutím aktuálních výsledků archeologického, antropologického a petrografického výzkumu a výběrem ze stavebněhistorického průzkumu bývalého konventního kostela a pohřebiště.

- 1) Při dosavadním výzkumu dějin kláštera byla prozatím poněkud překvapivě zcela opomíjena otázka charakteru a vzhledu krajiny v místě založení kláštera, především pak existence bohaté vodní sítě v předpolí kláštera, tj. v inundaci říčky Vrchlice. Výrazné zamokření oblasti způsobené četnými drobnými potoky a potůčky, které nám dokládají nejstarší mapové podklady, přitom, zdá se, představuje typický příklad cisterciáky volného lokačního terénu, tj. převážně ladem ležící, kvalitní náplavové hlíny.
- 2) Intenzivní pravěké osídlení dokládají četné nálezy nejen z areálu (Bouzek 1963, 100, pozn. 24; Haken 1934, 53) a zázemí cisterciáckého kláštera (Vaněk 1972, 63; OM K. Hora, inv. č. P4918-921), ale i nálezy z prostoru bývalé sedlecké cihelny. Poslední shrnutí vývoje osídlení v tomto prostoru viz (Šumberová 2000).

Obr. 1: Sedlec (okr. Kutná Hora), kostel Nanebevzetí Panny Marie. Bývalý konventní kostel cisterciáckého opatství v Sedlci u Kutné Hory zaujímá v dějinách české a středoevropské architektury období gotiky a baroka mimořádné postavení. Gotický kostel z let cca 1290–1320 vynikal progresivním půdorysem katedrálního závěru a řešením skrytého opěrného systému. Po vypálení husity v roce 1421 a dlouhé pomlce byl stavebně konzervován Pavlem Ignácem Bayerem v letech 1700–1702 a poté jedinečně obnoven Janem Blažejem Santiní-Aichlem v letech 1702–1708, který zde poprvé realizoval svůj osobitý historizující styl tzv. barokní gotiky. Kostel byl třikrát opraven v 19. století – v letech 1805, 1853–1854 a 1897–1900. Poslední generální obnovu kostela v letech 2001–2008 doprovázel hloubkový stavebněhistorický průzkum a akcí odvodnění v letech 2007–2008 také záchranný archeologický výzkum (fotografie z archivu Českého muzea stříbra v Kutné Hoře).

Obr 2: Sedlec, přehled archeologických výzkumů realizovaných v areálu bývalého cisterciáckého kláštera přenesený na mapu stabilního katastru.

Vysvětlivky: 1 – ZAV při stavbě plynofikace v roce 1970; 2 – ZAV při stavbě výtahové šachty u čp. 20 v roce 1992; 3 – ZAV při stavbě odvodnění severní vnější boční lodi konventního kostela v roce 2008; 4 – ZAV při stavbě odvodnění jižní vnější boční lodi konventního kostela v roce 2004; 5 – pozice sond ZAV z let 1999 a 2007; 6 – polykulturní lokalita Sedlec – Mokřiny; A – opatská kaple; B – konventní kostel Nanebevzetí Panny Marie; C – gotická sýpka; D – kostel sv. Filipa a Jakuba; E – karner Všech Svatých (zakreslení F. Velímský).

(Valentová 1990, 1991, Šumberová 1991) a několika menšími výzkumy, při kterých byly získány doklady polykulturního osídlení od neolitu po raný středověk.³⁾

Ve vztahu k sedleckému klášteru výzkumy v poloze Mokřiny především potvrdily, že již před příchodem mnichů v polovině 12. století byl prostor mezi Malínem a dnešní Kutnou Horou osídlen. Na otázku, zda zejména zachycené rané středověké osídlení nějakým způsobem přímo souvisí s osadou, na jejímž místě klášter vznikl (CDB I, č. 155, 155–157), či zda se jedná o další samostatný sídelní areál, nelze s jistotou odpovědět, protože postrádáme přesnější údaje jak o rozsahu nejstaršího klášterního areálu (Charvátová 1998), tak i o rozsahu zkoumaného osídlení.⁴⁾

3) Poprvé byla plocha Mokřin výrazněji porušena při stavbě skladovací haly v roce 1998. Časově i prostorově omezený výzkum bez výraznějších výsledků provedlo tehdy při stavbě OM Kutná Hora. V místě výzkumu byly získány nálezy halštatské, laténské, římské a rané středověké, sporadicky ovšem i nálezy z období eneolitu (kultura s nálevkovitými poháry, kultura s kulovitými amforami, řívnácká kultura) a doby bronzové. Výpovědní hodnotu uvedených nálezů zkracuje absence poznatků o jejich plošné koncentraci a stratifikaci. Další část materiálu z odkryté plochy pak zachránili při vlastním průzkumu narušeného terénu J. Králův z OM Kutná Hora a P. Břicháček z OZAV Západočeského muzea v Plzni.

Intenzivní pravěké a rané středověké osídlení bylo na lokalitě následně znovu zachyceno při stavbě další skladovací haly na podzim 2005 v průběhu záchranného archeologického výzkumu ARÚ AV ČR, Praha, v.v.i. Mezi zachycenými situacemi je třeba zdůraznit především odkrytí středohradištního zásobního síla (obj. č. 1/05), pece (obj. č. 14/05) a části příkopu obj. č. 13/05, který ohraničoval osídlený prostor a sloužil zřejmě i k jeho odvodňování.

4) V případě, že by i v Sedlci platil obvyklý model kontinuálního vývoje klášterní zástavby, při kterém na místě starších staveb (zejména klášterního kostela a konventu) vzniká i zástavba nová, pak by se výzkumem zachycené osídlení nacházelo od tohoto centra ve vzdálenosti

Dosavadní přínos archeologie při poznávání minulosti a vývoje samotné instituce cisterciáckého kláštera v Sedlci u Kutné Hory lze charakterizovat jako nepříliš výrazný a současně neucelený. Příčina, proč archeologický výzkum této pro vývoj středověkého osídlení regionu klíčové lokality nepřinesl výraznější výsledky, má hned několik důvodů.

Hlavní příčinu malého zapojení archeologického výzkumu do poznání dějin kláštera lze hledat především v nedůsledné kontrole na území kláštera realizovaných stavebních aktivit. Na obranu archeologů je nutno říci, že dřívější vlastník areálu – zaniklá státní firma Tabák, a. s. – záměrně opomíjela hlásit probíhající výkopové práce, případně tak činila až v momentě jejich ukončení. Negativně se pak na výzkumu kláštera projevila také opakovaná dlouhodobá absence na postu archeologa tehdejšího Okresního muzea v Kutné Hoře.

Není se proto co divit, že až do ro-

ku 1999 byly na území areálu bývalého kláštera evidovány pouhé dvě pozitivní archeologické akce (Valentová 1993).⁵⁾

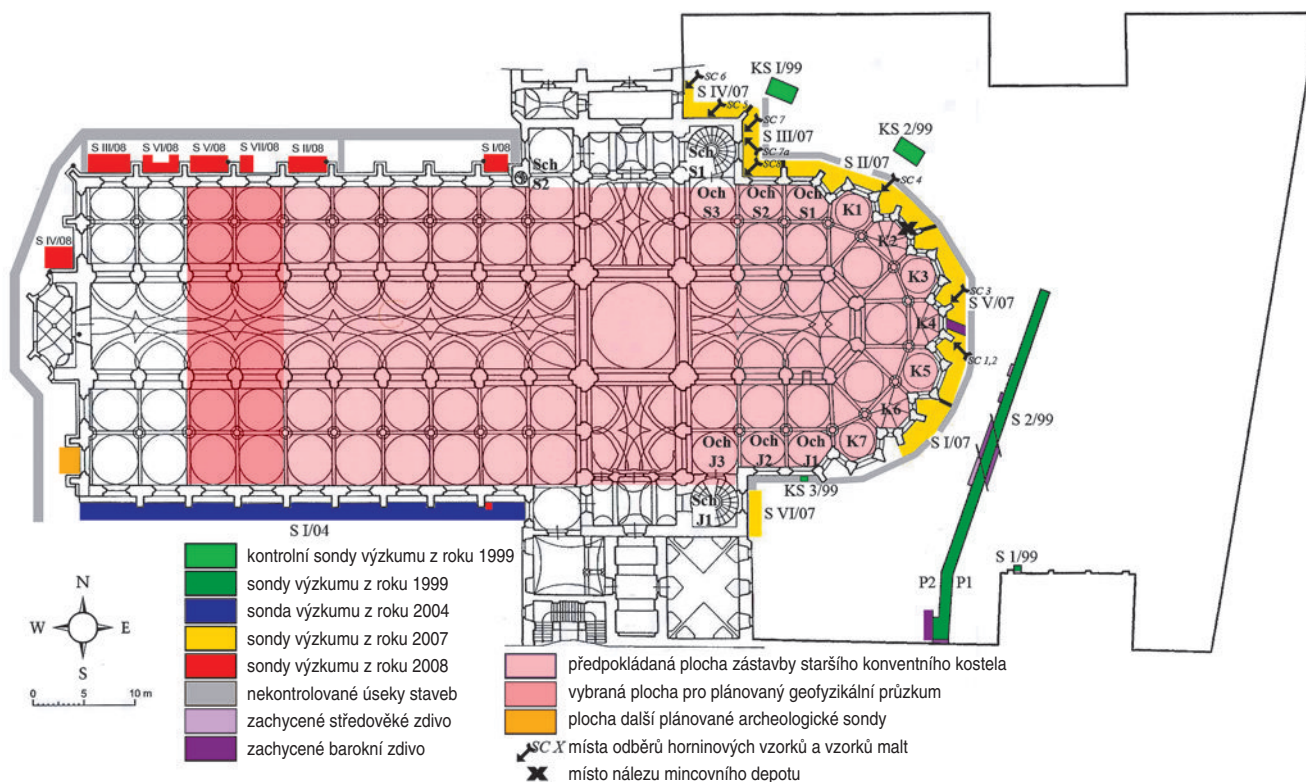
Určitá změna nastala až se změnou letopočtu, zejména po nástupu nového vlastníka a správce klášterního areálu, společnosti Philip Morris ČR, a.s., který stejně jako vlastník konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie, Římskokatolická farnost Kutná Hora-Sedlec, výrazně zlepšil dosavadní vzájemnou komunikaci s archeology.

V roce 1998 a 1999 byl realizován archeologický dohled při stavbě části kanalizace na nádvoří za závěrem konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie, která probíhala v těsné blízkosti opatské kaple, dále při stavebních úpravách sklepů v severní části areálu tabákové továrny a konečně také při stavbě nové nákladové vrátnice (Madaj 1999). Dokumentace zachycených nálezových situací byla bohužel provedena pouze u části výkopu kanalizace, v momentě, kdy již v něm bylo osazeno potrubí, takže mohla být evidována pouze svrchní historická souvrství. Při provádění dokumentace bylo zjištěno, že výkopem došlo mimo jiné k porušení vrstvy sytých hnědých humózních hlín, která jako příměs obsahovala drobné uhlíky, zlomky bílé keramické střešní krytiny a fragmenty lidských kostí.⁶⁾ Vrstva, která byla správně iden-

približně 450 m.

5) Oba zmíněné výzkumy se odehrály v prostoru mezi konventním kostelem Nanebevzetí Panny Marie a zrušeným gotickým kostelem sv. Filipa a Jakuba. V roce 1970 byla archeologem T. Velímským v těsném sousedství tohoto kostela zachycena jednak část zdejšího pohřebiště, a dále pak zbytek základového zdiva jedné ze středověkých laických obytných budov, který byl navíc zapuštěn do metr silného pozdně-hradištního až vrcholně středověkého kulturního souvrství (Velímský, T. 1970). Patrně identické kulturní souvrství pak při stavbě výtahové šachty u čp. 20 zaevidovala v roce 1992 J. Valentová (Valentová 1992).

6) Z popisu nálezové situace mimo jiné plyne, že zachycená vrstva po-

Obr. 3: Sedlec, půdorys konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie s vyznačenou pozicí realizovaných (a plánovaných) sond archeologických výzkumů a geologických průzkumů (zakreslení F. Velínský).

tifikována jako pozůstatek opakované pohřební aktivity, byla autorem výzkumu dána do souvislosti s tehdy nově rozpoznanou stavbou románské opatské kaple (Madaj 1999).

Zajímavé zjištění přinesla také kontrola části rhyhy odvodnění v jihozápadní části závěru kostela v lednu 1999, která byla bohužel opět provedena na samotném sklonku stavby, kdy již byla většina výkopů zasypána.⁷ Zachycena byla snad identická svrchní rozrušená vrstva pohřebiště, především ale zeď, interpretovaná jako pozůstatek předhusitské stavby nejasného účelu (*Madaj 1999*).

Dva další archeologické výzkumy u konventního kostela proběhly v létě roku 1999 při dokončování kanalizace v prostoru nádvoří. Zjišťovací a následný záchranný archeologický výzkum při stavbě provedla společnost Archaia ve spolupráci s tehdejším Okresním muzeem Kutná Hora.⁸⁾

V červnu 1999 byl při realizaci prvních dvou zjišťovacích sond, které byly umístěny na sever od závěru kostela v trase dlážděné komunikace, zachycen středověký hřbitovní horizont, reprezentovaný jednak opět porušeným souvrstvím pohřebiště, nově ale již i jednotlivými hroby zachycenými zejména na nejspodnější úrovni výkopu, tj. zahluobenými do podloží spráše (Merta – Kováčík 1999).

hřebíště byla kryta několika vrstvami dlážděných povrchů, podspýá a zhutňujících vrstev. Bez zajímavosti také není zjištění, že v materiálu staršího dláždění byl zachycen fragment opracovaného gotického stavebního článku (Madaj 1999).

7) K uvedenému akci se zatím bohužel nepodařilo dohledat kresebnou a fotografickou dokumentaci zachycených situací, což značně snižuje celkovou výpovědní hodnotu výzkumu. Zcela jasná pak není ani přesná poloha dokumentovaného úseku stavby.

8) Za společnost Archaia byli vedením obou výzkumů, které již proběhly nanejvýš profesionálně, pověření archeologové D. Merta a P. Kováčík. Druhému z uvedených dvojice by autor rád poděkoval za zprostředkování přístupu k dokumentaci obou akcí.

Prakticky absolutní absence archeologického materiálu umožnila autorům výzkumu provést pouze přibližné datování zachycených situací na základě stratigrafické posloupnosti jednotlivých identifikovaných vrstev, a to do období 14.–15. století (*Merta – Kováčik 1999*).⁹⁾

Zjištění učiněná v průběhu června a v červenci 1999 zásadně doplnil a zpřesnil následně provedený záchranný archeologický výzkum, který se soustředil zejména na evidenci situací v prostoru okolo opatské kaple. K nejdůležitějším poznatkům tohoto výzkumu patří především osvětlení stavebního vývoje tohoto v rámci kláštera nejstaršího dochovaného objektu a objev dalších doposud neznámých pozůstatků středověké zástavby v areálu nádvoří (Kováčik 1999).¹⁰⁾

Výzkumem byly odkryty také další hroby, tentokráté již prokazatelně náležející do období 13. a 14. století. Oproti tomu výraznější pohřebiště uzavírající zánikový horizont se znovu doložit nepodařilo, přestože již byly objeveny i archeologické situace korespondující s historicky známou barokní sanací klášterního komplexu (*Kováčik 1999*).

Archeologický výzkum proběhl také při další etapě odvodnění kostela v roce 2004, kdy byla kontrolována ručně kopaná sonda pro pokládku izolace vedoucí podél jižní obvodové zdi lodi konventního kostela Nanebevzetí Panny Ma-

9) Autory výzkumu nebyla ale zcela vyloučena ani možnost staršího původu některých hrobů, konkrétně již z 12. a 13. století. Na druhou stranu otevřená zůstala i otázka určení horní hranice ukončení pohřbívání na lokalitě, protože se bohužel nepodařilo jednoznačně prokázat stáří tenkých vrstev maltoviny, překrývajících svrchní vrstvu rozrušeného pohřebiště (Merta – Kováčik 1999).

10) Dle autorů výzkumu lze v jednom případě důvodně předpokládat, že byla zachycena část doposud neznámého sakrálního objektu (Kováčik 1999).

Obr. 4: Sedlec, ZAV při odvodnění kaplí a části transeptu kostela v roce 2007 – pohled na nejnižší úroveň etážového pohřebiště v sondě č. II/07 se zřetelným porušením některých hrobových jam základem kostela (foto F. Velímský).

Obr. 5: Sedlec, ZAV při odvodnění kaplí a části transeptu kostela v roce 2007 – pohled na etážový způsob pohřbívání v sondě č. V/07. Zřetelné je rovněž porušení svrchní části pohřebiště výkopem dešťové kanalizace (foto F. Velímský).

rie.¹¹⁾ Původní středověký terén nebyl bohužel v tomto prostoru již dochován. Odkryté základové zdivo bylo z větší části tvořeno cihlovou dozdivkou. Opracované bloky kamene byly zachyceny pouze místy, zejména v ukotvení patek opěrných pilířů.¹²⁾ U jednoho z opěrných pilířů byl na úrovni dna výkopu zachycen také jediný významnější archeologický nález, konkrétně zlomek dochované dlaždicové podlahy. Ta byla tvořena unifikovanými, mírně oděrovanými pálenými keramickými dlaždicemi sytě červené barvy. Podlaha respektovala základové zdivo jižní lodi kostela a patrně měla za účel bránit zatékání povrchové-dešťové vody k již silně zavlhlému základu. Celá situace se ve výsledku bohužel jeví jako poměrně mladá, nejspíše barokní (Velímský, F. 2004).

Přínos uvedených „starších“ výzkumů spočívá především v tom, že podávají přehled o stavu dochování historických terénů v okolí stavby konventního kostela, zároveň pomáhají vymezit přibližný rozsah zdejšího pohřebního areálu a současně pomáhají upřesnit jeho charakter a dataci.

Jak již ale bylo napsáno v úvodu, cílem tohoto příspěvku je především přiblížit výsledky prozatím poslední archeologické akce, záchranného archeologického výzkumu, jenž se uskutečnil při odvodnění závěru a severní obvodové zdi lodi konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie¹³⁾

11) Při výzkumu se bohužel záhy ukázalo, že ve stejné trase prochází starší výkop kanalizace. Profil výkopu tak byl tvořen tenkou vrstvou svrchního drnu, která dosedala přímo na zásyp starší kanalizace tvořený sypkou hlinou promíšenou s cihlovou drtí, zlomky prežů a dalším stavebním odpadem.

12) I zde se však s nimi na stejné úrovni vyskytovaly cihly.

na jaře roku 2007 a opět v jarním období roku 2008.¹⁴⁾

Výkopy byly vedeny po obvodu kaplí a části transeptu kostela a podél celé severní vnější boční lodi a části západního průčelí až na úroveň vstupu do kostela. Podstatná část zkoumané plochy byla bohužel v minulosti porušena barokními a zejména novověkými stavebními zásahy, které značnou část původního středověkého terénu odtěžily.

V roce 2007 bylo v celkem šesti sondách (č. I/07–VI/07) postupně odkryto 295 zahloubených situací (č. 1/07 až 295/07). V roce 2008 pak v nových sedmi sondách (č. I/08–VII/08) dalších 60 situací (č. 296/08–355/08).

Valnou většinu zachycených objektů tvořily v obou dvou výzkumných sezónách v několika úrovních nad sebou vykopané hrobové jámy (cca 95 % všech zachycených situací). Prakticky všechny pohřby byly provedeny velmi jednoduše a neprovázela je téměř žádná hrobová výbava.¹⁵⁾ Těla zesnulých byla do země uložena bez rakve,¹⁶⁾ patrně pouze v textilním rubáši.¹⁷⁾ Pohřby byly provedeny v ose východ (no-

13) Investorem výzkumu byl vlastník objektu Římskokatolická farnost Kutná Hora-Sedlec. Terénní část výzkumu provedli zaměstnanci Archeologického ústavu AV ČR v Praze, v.v.i., a firmy Kropáček pod vedením F. Velímského.

14) Vzhledem k tomu, že zpracování výzkumu z roku 2008 nebylo v době přípravy příspěvku ještě ukončeno, opírá se text především o zjištění učiněná v průběhu roku 2007.

15) Výjimku tvořily čtyři prsteny, které lze zatím datovat pouze rámcově, jakožto středověké.

16) Rakve (ani jejich případné kovové součásti), pohřební prkna (máry), nebo jakékoliv jiné úpravy hrobových jam (výdřeva, vyzdění, zapuštěné kamenné hrobky, náhrobníky) nebyly v průběhu výzkumu evidovány.

17) Tomu by nasvědčovaly i dva evidované případy zachycení zbytků tex-

hy) – západ (hlava),¹⁸⁾ v poloze na zádech, s rukama uloženými buď volně podél těla, nebo překříženými v prostoru podbřišku. V průběhu výzkumu byly většinou evidovány individuální hrobové jámy, tj. jámy kopané pro každého jedince zvlášť. V několika případech došlo ale i k zachycení společných hrobových jam,¹⁹⁾ hromadných hrobů,²⁰⁾ či prázdných hrobových jam.²¹⁾

V průběhu výzkumu se snad podařilo zdokumentovat také určitou vnitřní segmentarizaci pohřebiště, která se projevovala sdružováním některých pohřbů do menších uzavřených celků. Interpretace tohoto jevu není jednoduchá, může snad ale reflektovat příbuzenskou či jinou vazbu²²⁾ mezi pohřbenými jedinci.

Antropologická analýza vyzvednutých lidských kosterních pozůstatků v současné době stále ještě probíhá.²³⁾ Na tomto místě lze alespoň nastínit, jaké informace můžeme pomocí této přírodovědné disciplíny získat, protože bioarcheologické přístupy jsou již dlouhou dobu nedílnou součástí komplexního vnímání populací minulosti.

Základem antropologického rozboru je odhad dožitěho věku, určení pohlaví, stanovení výšky postavy a deskripce anomálií a patologií u každého jedince. V případě sedleckého pohřebiště nám sice charakter získaného vzorku neumožňuje provedení exaktního demografického rozboru, ale prozatím zjištěný nápadně větší počet mužů nám snad dovoluje vyslovit hypotézu, že se může jednat o cisterciácké pohřebiště s omezeným – ale tolerovaným – pohřbíváním laiků.²⁴⁾

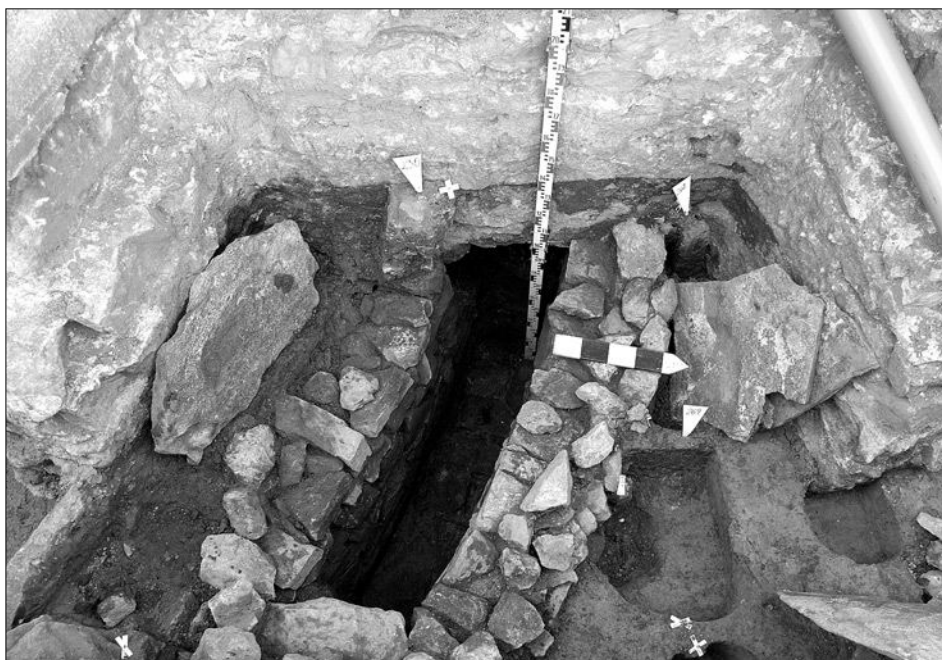
Stejně jako u ostatních středověkých kosterních sestav nacházíme i v sedleckém souboru časté projevy nutričního stresu, nemocí a traumat, a vysoké budou i počty zemřelých v dětském, juvenilním a mladém dospělém věku. Zatím zcela ojedinělým antropologickým nálezem je lebka

tilie. V prvním případě na prstenu, ve druhém případě pak přímo v hrobové jámě na dětském skeletu. Technologickou analýzu textilního fragmentu provedla A. Brezinová z ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i., které se podařilo určit typ a schéma použité tkalcovské vazby (plátňová), nikoliv však už výchozí textilní surovinu (Brezinová 2007). Druhý ze vzorků nebyl v době přípravy příspěvku ještě zpracován. Obecně lze říci, že se organický materiál na lokalitě vzhledem k vysoké vlhkosti a patrně i chemické agresivitě prostředí dochoval pouze výjimečně.

18) Evidovány byly drobné úklony od této osy, zejména v důsledku sna-

Obr. 6: Sedlec, ZAV při odvodnění kaplí a části transeptu kostela v roce 2007 – pohled na románské kvádříky sekundárně použité ve zdivu transeptu a pod ně provedený pohřeb v sondě č. IV/07 (foto F. Velímský).

Obr. 7: Sedlec, ZAV při odvodnění kaplí a části transeptu kostela v roce 2007 – pohled na v sondě č. V/07 zachycenou odvodňovací stoku barokní krypty (foto F. Velímský).

hy respektovat starší pohřby.

- 19) Ve stejný termín provedené, tj. současné uložení více jedinců do jedné hrobové jámy.
- 20) Jednou nebo i vícekrát opakované otevření již existující hrobové jámy, za účelem přiložení pohřbu dalšího jedince/ů.
- 21) Vyzvednutí do hrobové jámy již uložených ostatků šlo u výzkumem zachycených případů nejčastěji zdůvodnit potřebou uvolnit prostor pro nově realizovaný pohřeb, případně v menší míře snahou uvolnit prostor stavby při provádění výkopu základu konventního kostela. Zaznamenáno bylo také uložení kostí vybraných ze staršího pohřbu do nově provedené hrobové jámy (nejčastěji do prostoru kolem nohou).
- 22) Sourozeneckou, případně generační vazbu mohou mít například několikrát zachycené skupinky dětských pohřbů.
- 23) Antropologickou analýzu vyzvednutých lidských skeletů provádí H. Brzobohatá (ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i., pracoviště Kutná Hora).
- 24) Přestože vyšší index maskulinity mohou ovlivňovat i jiné faktory, např. migrace mužů do měst.

Obr. 8: Sedlec, ZAV při odvodnění kaplí a části transepu kostela v roce 2007; výběr archeologického, antropologického a geologického materiálu. Vysvětlivky: 1a-3c – příklady zachycených fragmentů gotických kružeb; 4a-5b – příklady zachycených typů střešních krytin; 6a-7b – příklady zachycených dlažeb; 8a-8b – dva příklady okrajů kuchyňské keramiky; 9a-9b – dva příklady okrajů tuhovaných zásobnic; 10a-b – pražský groš Václava II. (lic-rub); 11a-b – pražský groš Jana Lucemburského (lic-rub); 12a-d – zachycené stříbrné a bronzové prsteny; 13a-b – příklad trepanace lebky muže z hrobu 41/07, 35–50 let starého, s trepanačním otvorem na čelní kosti přímo v mediální čáře. Na detailu defektu jsou patrné známky hojení a snížení kostrního terénu v jeho bezprostředním okolí (doklad o použití vrtáčku s ochrannou deskou); 14a-b – příklad pokročilé spondylotické změny na bederní páteři muže z hrobu č. 25/07 (40–60 let). Zobákovité nárusty na okrajích obratlových těl patří k častým nálezům zejména u jedinců vyšších věkových kategorií. V tomto degenerativně produktivním procesu se předpokládá souhra více faktorů v čele s funkční zátěží páteřního sloupce; 15a – mikroskopický snímek řezu biotritickým vápencem s oválnými zrny glaukonitu; 15b – mikroskopický snímek řezu jemnozrnným pískitým vápenatým prachovcem – opukou (autor F. Velímský).

nesoucí stopy záměrného otevření dutiny lební z hrobu č. 41/07.²⁵⁾

Věříme, že díky výsledkům antropologického výzkumu, obohaceným navíc o paleopatologický rozměr, ať už v podobě statistických výstupů nebo jednotlivých kazuistik, půjde v budoucnu podat svědectví o životních podmínkách ve středověké aglomeraci Kutné Hory, ale i konfrontovat minulost a přítomnost sedlecké farnosti.

Jak již bylo výše uvedeno, velká část²⁶⁾ odkrytých hrobů byla porušena základem konventního kostela. Ten byl vykopán skrz vrstvu pohřebiště až do spraše tvořící zde svrchní vrstvu geologického podloží. Do výkopu byl následně vyskládán lomový kámen, který byl zalit výrazně vápnitou maltou. Vzhledem k jednotlosti základu, který půdorysně odpovídá nadzemní části zdiva, lze konstatovat, že základ celého východního závěru, části transeptu i severní obvodové zdi lodi kostela byl realizován v průběhu jedné stavební akce.

Tuto domněnku potvrzuje mimo jiné i petrologický rozbor²⁷⁾ provedený při výzkumu odebraných vzorků.²⁸⁾ Cílem odběru přitom nebylo pouze zjištění litologického charakteru použitých hornin, ale i jejich srovnání s horninami použitými při výstavbě dalších objektů v areálu kláštera, ale i dalších středověkých staveb na území města Kutná Hora.²⁹⁾

Již při vizuální prohlídce hornin v základovém zdivu bylo zjevné, že se jedná o pro Kutnou Horu charakteristický stavební materiál, tj. biodetritický vápenec tzv. příbojové facie svrchní křídý (bělohorského souvrství).³⁰⁾

Na základě mikroskopického vyhodnocení vzorků základového zdiva lze říci, že kámen použitý k výstavbě konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci tvoří litologicky i faciálně identická skupina hornin označená v předchozích studiích jako homogenní typ³¹⁾ biodetritického písčitého vápence.³²⁾

25) I když se jedná o jednu z nejstarších forem chirurgického zákroku (tzv. trepanace se provádí už od mladší doby kamenné), důvody k tak radikálnímu a život ohrožujícímu zásahu lze odhalit jen výjimečně. V tomto konkrétním případě by mohly být indikací úporné bolesti či psychická nebo neurologická porucha, jistě je jen to, že podle vyhojených okrajů operovaný muž trepanaci přežil.

26) Přibližně jedna třetina ze všech zachycených pohrbů.

27) Petrologický rozbor odebraných vzorků provedl Z. Štaffen (Orlické muzeum Choceň).

28) Ze základového zdiva kostela Nanebevzetí Panny Marie bylo vyhodnoceno celkem pět vzorků použitého kamene. Dva vzorky hornin pak byly odebrány z materiálu získaného v průběhu archeologického výzkumu viz dále.

29) K porovnání byly využity mimo jiné vzorky z kaple Božího těla a dokumentační materiál z chrámu sv. Barbory.

30) Kameník je tato hornina nazývána „mušlák“. Označení vychází z pozorovatelného nahromadění úlomků schránek makrofosilií (především ústřic) a jejich drobné drti. Vzhledem k vyšší pevnosti biodetritu vytváří tyto úlomky po navětrání povrchu horniny charakteristické, ostře vystupující výčnělky bílé barvy.

31) Tento materiál se mimo jiné vyznačuje vyšší intenzitou diagenetických procesů (zpevnění), proběhlých uvnitř struktury horniny, spočívajících v intenzivní tvorbě sparitu (krystalického kalcitu) v pórovém systému mezi bioklasty nebo jejich rekrystalizací. Tento jev způsobuje výrazný nárůst hodnot objemové hmotnosti horniny (2,31–3,54 g.cm⁻³) a s tím související zvýšení její mechanické pevnosti.

32) Vedle výše uvedených charakteristik homogenních biodetritických vápenců lze uvést ještě zjištěné nižší hodnoty nasákavosti NV 48 0,5 až 1,7 % a v důsledku zvýšené objemové hmotnosti též nižší porozity, které klesá na hodnotu 5,5–7 %. Zjištěný obsah karbonátu (kalcitu) se ve vápencích pohybuje v rozmezí 65–75 %. Ve srovnání s hrubozrnnou variantou vápenců s převahou prizmatických vrstev schránek ústřic je to obsah nižší, v důsledku zvýšeného obsahu klastické, převážně křemenné složky homogenních biodetritických vápenců. U hru-

Tento typ horniny je charakteristickou stavební hmotou výstavby v Kutné Hoře a byl již identifikován jak na chrámu sv. Barbory, tak v kapli Božího těla, a to vždy jako tzv. kámen zdiva.³³⁾

Charakteristickým znakem homogenního typu písčitého biodetritického vápence ve zdivu sedleckého konventního kostela je přítomnost sytě zelených, oválných zrn glaukonitu. Tento minerál poměrně přesně vymezuje stratigrafickou polohu ve zdejší vývoji svrchnokřídového profilu, kde byl tento typ sedimentu téžen. Lze předpokládat, že dobývaná hornina pochází z rozhraní cenomanu (perucko-korycanského souvrství) a spodního turonu (bělohorského souvrství). Takovou situaci lze sledovat např. v nejvyšší části Vyšatova lomu nedaleko sv. Barbory.³⁴⁾

Zvláštní pozornost byla při petrologickém rozboru věnována zachyceným opracovaným kvádríkům ze zřetelně světlejšího kamene, u kterých existoval předpoklad, že by se mohlo jednat o druhotně použitý starší stavební materiál. Odebrané horninové vzorky (vzorky SC-5, SC-8) však nevykazují výrazné litologické odchylky od výše popsaného typu písčitého biodetritického vápence s glaukonitem.³⁵⁾ Pokud jsou tedy nalezené kvádríky skutečně „románské“, což rovněž skutečně nelze vyloučit, znamenalo by to, že předchozí etapa výstavby staršího objektu používala kámen z téhož ložiska jako pozdější stavebníci kostela Nanebevzetí Panny Marie.³⁶⁾

Časové období stavby východní části gotického konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie nám zcela nově osvětluje také nález mincovního depotu jednašedesáti stříbrných mincí,³⁷⁾ který byl odkryt u kaple č. 2 při základovém zdivu pilíře v hloubce asi 60 cm od povrchu.

De numismatického určení, které provedl Jiří Militký, tvoří depot celkem 61 pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského.³⁸⁾ Z tohoto množství nese 45 exemplářů

bozrných vápenců („mušláků“) stoupá v důsledku deficitu křemenné klastiky, obsah kalcitu až do okoli 90 %.

33) Jedná se zřejmě o empirický výběr materiálu na základě ověřené mechanické odolnosti. Na ozdobných architektonických prvcích uvedených staveb použit není.

34) Zdá se, že těžba tohoto materiálu byla omezena na jeden konkrétní lom či jejich malou skupinu v jedné lokalitě. Na kostele Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci byl tento typ nalezen v předchozím výzkumu ještě na opěráku presbytáře (vzorek S-3) a v konstrukci korunní římsy téže části kostela (S-2). Zjištěný rozptyl tohoto materiálu v konstrukci kostela, i přes některé evidované výjimky, nasvědčuje o jeho širším použití.

35) Jediným zřetelným rozdílem je výrazně vyšší intenzita sparitizace struktury sedimentu a z toho se odvíjející zvýšená pevnost (houževnatost) kamene.

36) Vedle vzorků základového zdiva byly vyhodnoceny také dva vzorky hornin (SC-9, SC-10), získané v průběhu archeologického výzkumu. Fragment okenní kružby (SC-9) byl tvořen okrově žlutou, písčitou sedimentární horninou. Mikroskopické vyhodnocení stanovilo horninu okenní kružby jako jemnozrnný písčité vápenatý prachovec (opuku). V okolí kláštera zdroj odpovídajícího kamene není znám.

Druhým vzorkem (SC-10) je úlomek zelenoocerné dlaždice vysoké hmotnosti. Materiál dlaždice jednoznačně patří do skupiny přeměněných (metamorfovaných) hornin. S nejvyšší pravděpodobností se jedná o amfibolit či příbuznou horninu. Jejich ložiska jsou v kutnohorském krystaliniku (podloží svrchní křídý) v okolí města běžná. Zdroj lze hledat jak v areálu Kutné Hory, tak v jejím okolí. Tohoto horninového materiálu je použito i ve zdivu kostela na vyrovnání spár („štíby“).

37) Mince byly nalezeny vzájemně slepené, v malých sloupcích po několika kusech, případně i jednotlivě. Na místě nálezů ale nebyly objeveny žádné stopy po obalu, ve kterém byly mince původně patrně uloženy.

38) Kmen hromadného nálezů tvoří pražské groše se jménem Václava II. varianty Smolik (1971) č. 4 s kroužkem mezi WENCEZLAVS SECVNDVS (Militký – Velínský v tisku).

Obr. 9: Sedlec, kostel Nanebevzetí Panny Marie, sonda na stěně mezi okny kaple č. 4. Výběh žebra hruškového profilu gotické klenby byl při barokní obnově kostela přerušen kapsou určenou pro uložení cihelné konstrukce barokní klenby. Vpravo je zachyceno ostění osového okna kaple s mělkým výžlabkem v základku pro osazení kružby a kapsa vysekaná pro odstranění táhla (foto A. Pospíšil, 2008).

Obr. 10: Sedlec, kostel Nanebevzetí Panny Marie, sonda na stěně mezi okny kaple č. 5. Výběh žebra hruškového profilu gotické klenby byl i zde přerušen kapsou, do které byla vložena cihelná konstrukce barokní klenby. Barokně gotická klenba v partii výběhu navázala na původní konstrukci (foto A. Pospíšil, 2008).

jméno Václava II.³⁹⁾ Mladší složku hromadného nálezu ze Sedlce pak reprezentují pražské groše Jana Lucemburského v počtu 16 kusů.⁴⁰⁾

Datace nejmladších pražských grošů zastoupených v nálezu, která je důležitá pro stanovení doby ukrytí depotu, byla numismatickým rozbořem stanovena na interval let 1311 až 1318/1320. Lze tedy předpokládat, že k ukrytí depotu došlo už někdy v průběhu 2. desetiletí 14. století, patrně ještě před rokem 1320. Místo ukrytí depotu pak téměř s jistotou dokazuje, že v době uložení mincí do země již věnec kaplí uzavírající na východě stavbu konventního kostela stál a že tedy musel být dokončen, nebo podstatně rozestavěn nejpozději v průběhu 2. desetiletí 14. století (*Militký – Velímský v tisku*).

Na základě uvedených zjištění je evidentní, že zachycené etážové pohřebiště je starší než samotná gotická stavba konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie, což v důsledku mimo jiné znamená, že v prostoru stávajícího konventního kostela stála již před jeho výstavbou starší sakrální stavba, u které se po několik desetiletí intenzivně pohřbí-

valo. Vzhledem k zachyceným rozměrům pohřebiště, zejména jeho značné plošné rozloze a délce jeho existence, se lze domnívat, že se i v případě staršího konventního kostela jednalo o rozměrnou stavbu.

Domněnku o existenci románského předchůdce gotického konventního kostela podporuje rovněž nález sekundárně užitého románského kvádříkového zdiva v části odkrytého základu u všech tří stěn severního transeptu. Definitivní potvrzení existence starší stavby by mohl přinést plánovaný geofyzikální průzkum v interiéru kostela, s jehož realizací se díky ochotě vlastníka objektu počítá ještě v tomto roce.

Výzkumem zachycené pohřebiště lze tedy prozatím datovat do 13. století, vyloučit však nelze ani jeho časnější existenci již v průběhu 12. století. Stejně tak, tj. pouze přibližně, lze stanovit i dobu ukončení užívání hřbitova. V nejsvrchněji evidované vrstvě pohřebiště již nebyly prakticky vůbec patrné vkopy hrobových jam a nevyskytovaly se zde ani v původní pozici uložené lidské skelety či jejich větší části. Nejsvrchnější vrstva pohřebiště měla spíše charakter rozhrnuté a následně srovnané plochy hřbitova, do které se dále již nepohřbívalo. Tuto hypotézu podporuje mimo jiné i nález několika fragmentů opracovaných gotických kamenných článků, pocházejících z kružeb oken, na povrchu této vrstvy. Ty se na místo svého uložení mohly dostat při zničení konventního chrámu v dubnu roku 1421, když sedlecký klášter vypálila a zpusťovala husitská vojska (*Vavřínek z Březové, Kronika husitská, 409*).

39) Z hlediska typologie pražských grošů se jménem Václava II. je velmi významný výskyt tří exemplářů doposud neregistrované varianty s dvojicí kroužků mezi WENCELAVS SECUNDVS (*Militký – Velímský v tisku*).

40) Jde o ražby jediné varianty (*Castelin 1960, 150, č. I/1*), lišící se pouze tzv. rubní značkou. Groše této varianty byly podle chronologického schématu K. Castelina (*1960, 134–141*) raženy od roku 1311 a představují nejstarší emise grošů Jana Lucemburského (*Militký – Velímský v tisku*).

Obr. 11: Sedlec, kostel Nanebevzetí Panny Marie, sonda na pilíři chóru ze strany ochozu na jižní straně kostela. Výběh žeber hruškového profilu gotické klenby ochozu, který byl při barokní obnově kostela z větší části osekán. Výběh se skládá ze dvou diagonálních žeber křížových kleneb polí ochozu a středního meziklenebního žebra (foto A. Pospíšil, 2008).

Skutečnost, že východní část bývalého konventního kostela v Sedlci pochází z období gotiky a je dokonce možné ji díky nálezům mincí datovat nejpozději do období druhého desetiletí 14. století, potvrdily jak výše uvedené výzkumy, tak hloubkový stavebněhistorický průzkum.⁴¹⁾ Zejména východní část kostela s ochozem a věncem kaplí se stala v české uměleckohistorické literatuře předmětem polemiky o původnosti konstrukce a půdorysného řešení,⁴²⁾ proto nyní ve stručnosti soustředíme pozornost právě do této partie kostela. Pomineme-li barokní úpravu, která sama o sobě představuje materiál na samostatný příspěvek, na příkladu osvětlíme kaple č. 4, sousední kaple č. 5 a přilehlých polí ochozu nastíníme podobu gotické architektury tak, jak ji bylo možné odhalit hloubkovým průzkumem.⁴³⁾ Základové zdivo tvarově sleduje složitý půdorys kaplí a je tvořeno dvěma vrstvami, základová spára sahá do úrovně 2 metrů od vnitřní podlahy kostela.⁴⁴⁾ Zdivo základu sestává z lomového rovného kamene na vápennou maltu a bylo provedeno do výkopu vedeného na úroveň spraše skrze vrstvy staršího pohřebiště. V nejvyšší úrovni základu byl půdorys nadzemního zdiva založen pomocí kvádrů usazených v místě opěrných

41) Hloubkový stavebněhistorický průzkum provedl Aleš Pospíšil (Národní památkový ústav ÚOPSC v Praze, detašované pracoviště Kutná Hora) v rámci památkového dohledu a tento průzkum doprovázel celková obnova kostela od roku 2002. Jeho výsledky budou poprvé shrnuty v rámci mezinárodní vědecké konference „Opatství cisterciáků v Sedlci kolem roku 1300 a 1700“ uspořádané u příležitosti dokončení obnovy kostela v září 2008 v Kutné Hoře a v budoucnu v připravované obsáhlé publikaci o dějinách, architektuře a celkové obnově této mimořádné památky.

42) Již v roce 1948 D. Libal vyslovil pochybnost o vnitřním uspořádání kaplí a ochozu (Libal 1948, s. 77), V. Mencl předpokládal, že mezi kaplemi byly zděné příčky (Mencl 1969, půdorys A). M. Horyna připsal kapli na šestibokém půdorysu s vnějšími dvojbokými opěráky Santinimu (Horyna 1986, s. 248; Horyna 1998, s. 218). P. Kroupa v poslední monografické studii o kostele, kde jsou také shrnuty názory dosavadní literatury, se přiklání k příčkám mezi gotickými kaplemi (Kroupa 2002, s. 53).

43) Dokumentace obnaženého základového zdiva východní části kostela byla uskutečněna na jaře 2007 a sondážní průzkum v interiéru kaplí a ochozu a doplnění fotogrammetrického zaměření vnějšího pláště kaplí následovaly v první polovině roku 2008.

44) Základová spára na této úrovni byla prokázána sondou u zdiva OchS2, K2, SchJ1 a v roce 2008 u SchS2.

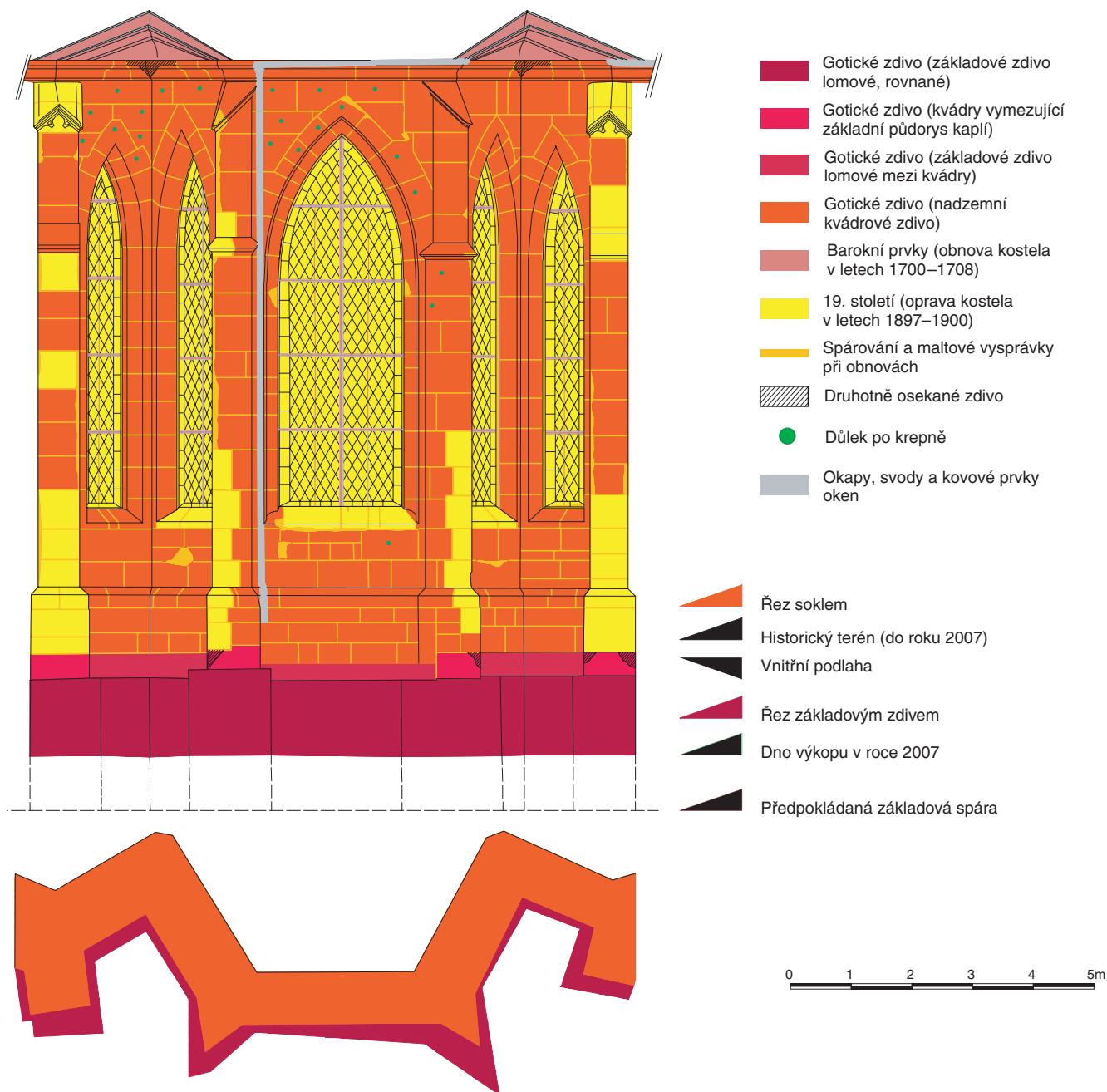

Obr. 12: Sedlec, kostel Nanebevzetí Panny Marie, sonda na stěně mezi kaplemi č. 3 a 4 v partii paty arkádového oblouku. Gotická svazková přípora sbíhající až k zemi byla v baroku osekána a přerušena kapsou pro uložení cihelné konstrukce oblouku. V patě výběhu původního oblouku bylo osazeno železné táhlo, po jehož háku se ve zdivu dochoval otvor, které zajišťovalo stabilitu původní podpory na místě barokního toskánského sloupu. Zachycena je také změna při barokně gotickém tvarování oblouku v omítce (foto A. Pospíšil, 2008).

pilířů. Půdorysný tvar kaplí mezi těmito „úhelnými body“ je vytvořen vyzdívkou z pečlivěji skládaného lomového kamene, tato vrstva však měla být pro svůj charakter ještě skryta pod terénem. Od úrovně terénu do bankálu oken je obvodové zdivo kaplí vyzděno na vnější straně z pečlivě opracovaných kvádrů, na vnitřní straně z lomového kamene s omítkou.⁴⁵⁾ V kapli č. 5, kde byla provedena nejrozsáhlejší sondáž, byl na jižní stěně parapetu odhalen mělký sanktuárový výklenek s druhotně osekanou vnější výzdobou a o úroveň výše vedle okna další menší výklenek opatřený původně mřížkou. Od úrovně bankálu oken až ke korunní římsě je obvodové zdivo kaplí vyzděno z kvádřového zdiva licovaného na obou stranách a uvnitř vyplněného maltou s úlomky lomového kamene. Kvádry zdiva jsou mezi sebou na ložných spárách plynule provázány. Na vnější straně kaplí jsou na několika kvádřech patrné důlky po krepně i způsob opracování povrchu kamene, korunní římsa nese stopy původního řešení odvodnění střech kostela, které bylo při barokní obnově změněno. V koutech mezi kaplemi byly osazeny chrlice v podobě půdorysné kruhové mísy, jejíž tělo bylo spojeno krčkem s korunní římsou,⁴⁶⁾ na římsě spo-

45) Fragment původní omítky byl odkryt na obvodové stěně kaple č. 5 pod barokní dlažbou, která je o stupeň výše než podlaha kostela.

46) Chrlice tohoto tvaru se dosud dochovaly téměř neporušený na ko-

Obr. 13: Sedlec, kostel Nanebevzetí Panny Marie, kaple č. 4, vyhodnocení stavebněhistorického průřezu (do fotogrammetrického zaměření B. Kunftové zakreslil A. Pospíšil, 2007–2008).

čivalo nejspíše atikové zábradlí. Z toho vyplývá, že každá kaple měla v gotice vlastní střechu s hřebenem kolmo pronikajícím do hlavní střechy pultového tvaru.⁴⁷⁾ V oknech kaplí byly osazeny kružbové výplně se sloupky. Do úrovně paty záklenku okna byly poloviční profily středního sloupku s drážkou pro osazení vitráže součástí ostění okna, v záklenku byla kružbová výplň zasazena do mělkého výžlabku v ostění. Několik fragmentů kružeb a sloupků bylo nicméně objeveno při archeologickém výzkumu. V patě oken procházelo železné táhlo zasazené do zdiva na háky.⁴⁸⁾ Za-

runní římse v obou koutech mezi chórem a transeptem.

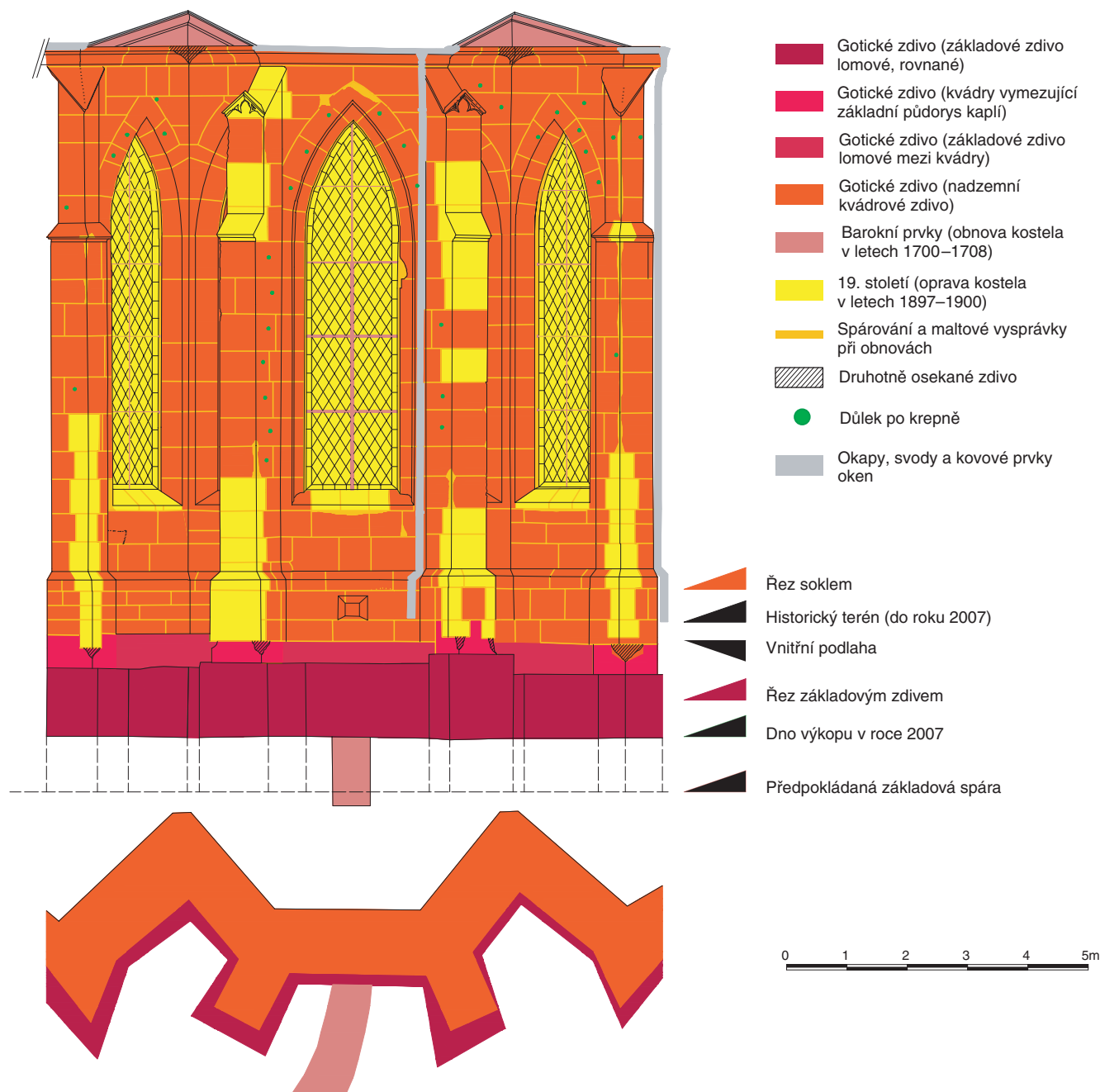
47) Dnešní konstrukce krovu pochází z poloviny 19. století a vystřídala tvarové o něco složitější barokní konstrukci, po níž mezi kaplemi zbyly zděné štítky.

48) Táhla byla odstraněna vysekáním při barokní obnově kostela. Původní kružbové výplně oken nahradila železná konstrukce se šroubovanými spoji. Stávající zasklení pochází z opravy kostela v letech

tímco vnější plášť kaplí prošel zásadnější opravou až na sklonku 19. století, při níž byly vyměněny nejvíce poškozené kvádry opěráků a zdivo nově přespárováno, v interiéru kaplí a ochozu převládá dosud, kromě bílé okrové barevnosti z 19. století, barokně gotická úprava. Pod asi centimetr silnou vrstvou štuky a zcela nově vybudovanou konstrukcí kleneb se nacházejí fragmenty osekaneých gotických konstrukcí. Obě kaple byly zaklenuty žebrovou klenbou, subtilní žebra hruškového profilu plynule zabíhala do stěn ve výšce paty klenby, stejně jako v ochozu.⁴⁹⁾ Výjimku v tomto typu klenebního nosného systému tvořila partie mezi kaplemi, kde až k zemi sbíhala svazková přípora složená ze dvou že-

1897–1900.

49) Konkrétní představu o podobě výběhu kleneb v ochozu si můžeme vytvořit dle později zopakovaného řešení v bočních lodích kostela sv. Jiljí v Nymburce (viz Mencl 1948, obr. 35). Klenby v kaplich a ochozu sedleckého kostela neměly, podobně jako v Nymburce, přístěnná žebra.

Obr. 14: Sedlec, kostel Nanebevzetí Panny Marie, kaple č. 5, vyhodnocení stavebněhistorického průzkumu (do fotogrammetrického zaměření B. Kunftové zakreslil A. Pospíšil, 2007–2008).

ber přílehlých kleneb kaplí a středního prutu tvořícího arkádu mezi kaplemi. Pro arkádu mezi kaplemi svědčí dvě indicie: za prvé je to základ přípoje vysazený ze zdiva pouze na délku 20 cm pod dlažbou,⁵⁰⁾ za druhé otvor po háku železného táhla v patě oblouku arkády.⁵¹⁾ Táhllo zajišťovalo stabilitu podpory umístěné na stejném místě jako dnes barokní toskánské sloupky a bylo osazeno ve stejné výškové úrovni jako v oknech.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci byl od počátku zájmu z hlediska medievalistického, tak santiniovského bádání zahalen rouškou tajemství. Průzkumy kostela uskutečněné v rámci jeho generální opravy však přinesly zá-

sadní informace.⁵²⁾ Výstavbu gotického kostela, který převrstvil svého předchůdce společně s částí pohřebiště, lze díky nálezům mincí znovu pevně zakotvit na přelom 13. a 14. století a předpokládat jeho dokončení do roku 1320. Stavebněhistorický průzkum pak potvrdil, že z gotického kostela se dochovalo mnohem více konstrukcí a detailů, než se obecně předpokládalo, že obvodové a hlavní nosné zdivo je původní, že tento kostel měl žebrové klenby a kružbová okna, ale především tzv. dvoulodní ochoz nebo jinak řečeno vzájemně propojené kaple. Při barokní úpravě bylo toto původní a ve své době výjimečné půdorysné schéma obnoveno, a to i v partii dvoulodí na severní straně. Prostřednictvím barokně-gotického tvarosloví pak Jan Blažej Santini vtiskl gotickému kostelu nový rozměr.

coval P. Zahradník, avšak jeho rukopis, pokud je nám znám, zůstal nedokončen. Za laskavé poskytnutí rukopisu autorovi děkuje A. Pospíšil.

50) Základ byl zachycen v kapli č. 5 sondou, která byla rozšířena pod barokní zábradlí dělící obě kaple.

51) Zachycen v sondě mezi kaplemi č. 3 a 4.

52) K těmto průzkumům také patří archivní rešerše, kterou o něco dříve zpra-

PRAMENY

CDB I: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I, edd. G. Fried-
rich et Alii. Pragae 1904.
FRB IV.: Chronicon Aulae Regiae, edd. J. Emler, Praha 1871.
FRB V.: Vavřinec z Březové: Kronika husitská, edd. J. Goll, Praha 1893.
Kronika zbraslavská: Chronicon Aulae Regiae, edd. F. Heřmanský et Alii.
Praha 1952.

HLÁŠENÍ – NÁLEZOVÉ ZPRÁVY

Břežinová, H. 2007: Technologická analýza textilního fragmentu z předmětu
inv. č. 93/07, ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.
Madaj, M. 1999: Zpráva pro investora. Úpravy místní veřejné komunika-
ce, výstavba nákladové vrátnice, odstranění stávajících staveb v are-
álu závodu TABÁK a. s., Kutná Hora – Sedlec, OM Kutná Hora evidenční
č. X2/1/99.
Merta, D. – Kováčik, P. 1999: Zpráva o záchranném archeologickém vý-
zkumu v areálu Sedleckého kláštera, k. ú. Kutná Hora, Archaia, č. ak-
ce 99/46.
Kováčik, P. 1999: Zpráva o zjišťovacím archeologickém výzkumu v areálu
Sedleckého kláštera, k. ú. Kutná Hora, Archaia, č. j. 261/2002.
Šumberová, R. 1991: Hlášení ARÚ ČSAV č. j. 3765/91 k. ú. Sedlec.
Štaffen, Z. 2007: Kutná Hora – Sedlec, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Pet-
rologický průzkum.
Valentová, J. 1990: Hlášení ARÚ ČSAV č. j. 4472/90 k. ú. Sedlec.
ibid. 1991: Hlášení ARÚ ČSAV č. j. 3779/91 k. ú. Sedlec.
ibid. 1992: Hlášení OM Kutná Hora, evidenční č. X 2/72/92.
Velímský, F. 2004: Hlášení ARÚ AV ČR, Praha č. j. 9711/04 k. ú. Sedlec.

LITERATURA

Bouzek, J. 1963: Problémy knovízké a milavečské kultury. Sbor. Nár.
Muz. v Praze, řada A, Historie, 18, s. 57–118.
Haken, J. 1934: Kutnohorský v době předhistorické, Kutnohorské příspěvky
k dějinám vzdělanosti české VIII–2, Kutná Hora, s. 52–55.
Horáčková, L. – Strouhal, E. – Vargová, L. 2004: Základy paleopatologie.
Brno.
Horyna, M. 1986: Santini a Borromini, Itálie, Čechy a střední Evropa,
s. 240–285.
Horyna, M. 1998: Jan Blažej Santini-Aichel, Praha.
Horyna, M. 2006: Gotické inspirace v díle Jana Blažeje Santiniho-Aiche-
la, Ars Vivendi 5, s. 91–115.
Charvátová, K. 1998: Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420,
sv. 1, Fundace 12. století. Praha.
Charvátová, K. – Valentová, J. – Charvát, P. 1985: Sídliště 13. století mezi
Malínem a Novými Dvory, o. Kutná Hora, Památky archeologické 76,
s. 101–167.

Chudárek, Z. 1994: Nástin typologie cisterciáckých klášterů v českých ze-
mích, Památky středních Čech 7/2, s. 16–22.
Kroupa, P. 2002: Klášterní kostel v Sedlci u Kutné Hory v kontextu cis-
terckého stavitelství, Průzkumy památek IX, 2, s. 51–74.
Kuthan, J. 1993: Katedrální chór v cisterciácké architektuře, Památky
středních Čech 7/2, s. 2–15.
Leminger, E. 1908–1909: Prehistorické hroby s kostrami na Kutnohorsku,
Památky archeologické 23, 75–80.
Likovský, J. – Malyková, D. – Brzobohatá, H. – Stránská, P. v tisku: Nové ná-
lezy trepanací z území Čech.
Libal, D. 1948: Gotická architektura v Čechách a na Moravě, Praha.
Libal, D. 2001: Katalog gotické architektury v České republice do husitských
válek, Praha.
Macek, P. 1996: Románský sakrální objekt v areálu bývalého cisterciáckého
kláštera v Sedlci u Kutné Hory. Zprávy památkové péče 56, s. 8–11.
Matějková, E. 1970: Rozsah areálu sedleckého kláštera. Krásné město
1970/2, s. 15.
Mencl, V. 1948: Česká architektura doby lucemburské, Praha.
Mencl, V. 1969: Podunajská reforma gotické katedrály, Umění 4, 17,
s. 301–334.
Nováček, K. 2004: Středověká výroba „falešného stříbra“ v Kutné Hoře? K in-
terpretaci technologií v hutnické dílně mezi Malínem a Novými Dvory
na Kutnohorsku, Mediaevalia Archaeologica 6. Těžba a zpracování
drahých kovů: sídelní a technologické aspekty, s. 211–221.
Sommer, J. 1994: Pozůstatky gotické stavby v sousedství bývalého cister-
ciáckého kostela v Sedlci u Kutné Hory, Památky středních Čech 7, 2,
s. 50–55.
Stroblová, H. 1994: Kutná Hora a Sedlecký klášter. Příspěvek k historii vzá-
jemných vztahů do roku 1421, Památky středních Čech 7, 2, s. 23–27.
Šumberová, R. 2000: Osídlení nívy dolního toku Vrchlice v pravěku, Archo-
logické rozhledy 52.2, s. 261–302.
Vaněk, J. 1972: Kutná Hora, o. Kutná Hora. Výzkumy v Čechách 1969,
s. 63.
Valentová, J. 1993: Příspěvek k problematice založení sedleckého klášte-
ra, Památky středních Čech 7, 2, s. 28–31.
Velímský, F. v tisku: Archeologické výzkumy s raně středověkou kompo-
nentou v okr. Kutná Hora v letech 2004–2006, Archeologie doby hra-
dištní v Čechách, Brno 2006, s. 145–174.
ibid.: Dominus Miroslaus, fakta a mýty o počátcích sedleckého kláštera
a kostela sv. Prokopa v Zábouří. (Sborník příspěvků z kolokvií a konfe-
rencí Historia monastica, edice Colloquia mediaevalia Pragensia).
Militký, J. – Velímský, F. v tisku: Depot pražských grošů Václava II. a Ja-
na Lucemburského od klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie
v Sedlci (okr. Kutná Hora), Numismatický sborník 22.
Velímský, T. 1970: Záchranný výzkum v Sedlci. Krásné město 1970/2,
s. 15–16.

BEITRAG ZUR ERKENNTNIS DES BAUS DER KIRCHE MARIA HIMMELFAHRT
IN SEDLEC BEI KUTTENBERG

Der vorliegende Beitrag bietet eine kurzgefasste Übersicht der Er-
gebnisse der archäologischen, anthropologischen und petrografischen Un-
tersuchung dar sowie eine Auswahl aus der historischen Bauforschung
der einstigen Stiftskirche Maria Himmelfahrt in Sedlec bei Kuttenberg
und der beiliegenden Begräbnisstätte.

Die ersten, obwohl indirekten Informationen von der Gestalt der
Stiftsgebäude sind erst aus den 1280-er Jahren vorhanden. Dank dem
Verfasser der Königsaal Chronik, der allein als Ordensmann eine Le-
bensperiode im Sedlecer Stift verbracht hat, weiß man, das Stift wäre in
den Jahren nach dem Tode des Königs Ottokar II. in eine solche Not ge-
fallen, dass „seine Höfe verfielen und die Bauten einstürzten“ (Kronika zbra-
slavská [Königsaal Chronik], Kap. XIII, 72). Der Chronist ist leider in
seiner Mitteilung nur so wenig konkret, so dass man nur abschätzen

kann, ob er den Einsturz der Hauptgebäude (der Kirche, des Kreuz-
gangs) oder nur der kleineren Wirtschaftsbauten meinte.

Die Drohung des endgültigen Konventuntergangs hatte in der letz-
ten Weile die Entdeckung reicher Silbererzlagern an den Stiftsgütern ab-
gewendet, deren Förderung nachfolgend das Stift zu einer ungeahnten
Blüte um die Wende des 13. und 14. Jahrhunderts unter Abt Heiden-
reich (1282?–1320) gebracht hat. In dieser Periode erfolgte eine we-
sentliche Erneuerung, bzw. Umbau des ganzen bisherigen Stiftes. Den
Höhepunkt dieser reichen Bautätigkeit bildete die Erbauung einer neu-
en Konventskirche der Maria Himmelfahrt im gotischen Stil.

Bereits diese Etappe der Sedlecer Stiftsgeschichte haben die ar-
chäologischen Rettungsforschungen im Frühjahr 2007 und 2008 vor
den Bauarbeiten zur Entwässerung der Kirche um eine Menge neuer Fest-

stellungen bereichert. Der Auftraggeber war die röm.-kath. Pfarrei in Kutná Hora-Sedlec. Die Geländearbeiten der Forschung durchführte das Team vom Archäologischen Institut der Wissenschaftsakademie der ČR in Prag unter Leitung von Filip Velimský. Die Grabungen führte man entlang der äußeren Kapellenkranzflucht und teilweise am Querhaus, weiter entlang des nördlichen äußeren Kirchenschiffs und der Hauptfassade bis zum Kircheneingang. Wesentlicher Teil der zu erforschenden Fläche war schon in der Vergangenheit bei Barock- und neuzeitlichen Eingriffen abgebaut oder umgeschichtet; das betraf besonders die mittelalterlichen Situationen. Mit Rücksicht zur Tatsache, dass die Forschungsergebnisse des Jahres 2008 sich während der Vorbereitung des Beitrags noch im Auswertungsprozeß befanden, lehnt sich der Text an die Ergebnisse des Forschungsjahres 2007. In den insgesamt fünf Sonden legte man nacheinander 295 eingesenkte Objekte frei. Überwiegend handelte es sich um die übereinander gegrabenen, oft kollidierenden Skelettgräber.

Eine große Zahl der freigelegten Gräber beschädigte der bis in den Lößboden reichende Fundamentgraben der Konventskirche. Mit Rücksicht zur Homogenität des den oberen Mauerpartien entsprechenden Grundmauerwerks lässt es sich annehmen, dass man das Fundament des ganzen östlichen Kirchenabschlusses, Teiles vom Querhaus und der nördlichen Umfassungsmauer im Rahmen einer Bauperiode erbaut hatte.

Die Bauzeit des östlichen Teils der Konventskirche erklärte ganz neu der Fund eines Depots von 61 Silbermünzen nahe der Kapelle Nr. 2 beim Pfeilerfundament in der Tiefe von ungefähr 60 cm unter der Erde. Laut numismatischer Identifikation bildeten das Depot 61 Prager Groschen von Wenzel II. und Johann von Luxemburg (dem Blinden). Aus dieser Menge sind 45 jene des Königs Wenzel. Den jüngeren Teil des Sedlecer Münzfunds bilden die Prager Groschen Johanns in der Zahl von 16 Stück.

Die für die zeitliche Bestimmung der Depotversteckung wichtige Datierung der jüngsten Prager Groschen im Befund war durch die numismatische Analyse in den Intervall 1311 bis 1318/1320 festgesetzt. Es lässt sich somit vermuten, das Depot würde schon im zweiten Dezenium des 14. Jahrhunderts versteckt, wohl noch vor 1320. Der Ort des Depotverstecks beweist fast mit Sicherheit, dass in der Zeit des Versteckens der Münzen in die Erde der Kapellenkranz an der Ostseite der Konventskirche gestanden war, d. h. dass sein Bau in den 1310-er Jahren schon vollendet oder im fortgeschrittenen Bauzustand war.

Auf Grund der angeführten Ermittlungen ist es evident, das mehrschichtige Gräberfeld müsse älter als der Kirchenbau gewesen sein. Zugleich ist es offenbar, dass an der Stelle der jetzigen Konventskirche hatte ein älterer Kirchenbau stehen müssen, bei dem mehrere Jahrzehnte intensiv begraben worden war. Mit Rücksicht zur Größe des Gräberfelds, hauptsächlich seinem Flächenausmaß und Länge seiner Existenz lässt es sich vermuten, es hätte sich im Fall der älteren Konventskirche um ein ausgedehntes Objekt gehandelt. Die Vermutung von der Existenz der romanischen Vorgängerkirche unterstützt auch der Fund vom sekundär verwendeten romanischen Quadermauerwerk im Teil des freigelegten Fundaments aller drei Wände des nördlichen Querhausarmes. Den definitiven Beweis der Existenz eines Vorgängerbaus könnte jedoch nur eine weitere Forschung im Kircheninneren herbeibringen.

Die durch die Untersuchung bestätigte Begräbnisstelle lässt sich am ehesten in das 13. Jahrhundert datieren, ihre Existenz schon im 12. Jahrhundert ist jedoch nicht auszuschließen. Auch die Zeit des Erlöschens der Verwendung der Begräbnisstelle lässt sich nur annähernd feststellen. In der höchstliegenden evidierten Schicht der Begräbnisse befanden sich weder menschliche Skelette noch ihre größeren Teile in ursprünglicher Lage. Die oberste Schicht hatte den Charakter einer planierten Friedhofsfläche, in die nicht mehr begraben wurde. Diese Hypothese unterstützt auch das Vorkommen von einigen gotischen Maßwerkteilen von den Kirchenfenstern auf ihrer Oberfläche. Die konnten sich da seit der Zerstörung der Konventskirche durch Hussiten im April 1421 befinden, als das Sedlecer Stift ausgebrannt und verwüstet wurde (s. bei Vavřinec v. Březová, *Kronika husitská* [Hussitische Chronik], S. 409).

Aufgrund der angeführten Feststellungen scheint es, dass die Funktion der Begräbnisstelle schon nach der Vollendung der neuen Konventskirche erlosch. Die Möglichkeit des erneuten Begrabens im betreffenden Raum ist kaum wahrscheinlich, jedoch nicht völlig auszuschließen.

Die Tatsache, dass die östlichen Partien der einstigen Konventskirche aus der Gotik stammen und sogar dank dem Münzfund in das zwei-

te Jahrzehnt des 14. Jahrhunderts datierbar sind, wurde sowohl durch die archäologischen Untersuchungen, als auch die historische Bauforschung bestätigt. Die letztgenannte begleitete die ganze Instandsetzung der Kirche seit 2002 und wurde von Aleš Pospíšil (Nationales Institut für Denkmalpflege, Zweigstelle für Mittelböhen in Prag, detaillierte Arbeitsstelle Kutná Hora) im Rahmen der Denkmalaufsicht ausgeführt. Ergebnisse der genannten Forschung werden zum ersten mal bei der vorbereiteten internationalen wissenschaftlichen Konferenz „Die Zisterzienserabtei Sedlec um die Jahre 1300 und 1700“ zusammengefasst werden, die man für September 2008 in Kutná Hora anlässlich des Kircheninstandsetzungsabschlusses vorbereitet.

Besonders die östliche Partie der Kirche mit dem Chorumgang und Kapellenkranz wurde in der tschechischen kunsthistorischen Literatur Gegenstand einer Polemik zur Ursprünglichkeit der Konstruktionen und der Grundrisslösung. Schon 1948 drückte D. Líbal sein Bedenken über die Innenanordnung der Kapellen und des Chorumgangs aus. V. Mencl vermutete das Vorhanden gemauerter Trennwände zwischen den Kapellen. M. Horyna schrieb die sechseckigen Kapellen mit äußeren zweiseitigen Strebepfeilern dem Johann Bl. Santini zu. P. Kroupa in seiner letzten monografischen Publikation von der Kirche, in der auch die Ansichten aus der Literatur zusammengefasst sind, neigt zu den Trennwänden zwischen den gotischen Kapellen.

Am Beispiel der axialen Kapelle Nr. 4, der benachbarten Kapelle Nr. 5 und der anliegenden Gewölbejoche wird die Gestalt der gotischen Architektur illustriert, wie sie die historische Bauforschung zu ermitteln vermochte. Das Grundmauerwerk folgt dem verwickelten Grundriss der Kapellen und enthält zwei Schichten, die Gründungsfuge reicht bis in 2 m Tiefe unter den Fußboden im Kircheninneren. Das Grundmauerwerk besteht aus dem geschichteten Bruchstein mit Kalkmörtel, es wurde in den durch die Schichten der Begräbnisstelle bis in das Lößbodenniveau aus reichenden Fundamentgraben ausgeführt. In der höchsten Ebene des Fundaments setzten die Werksteine an Strebepfeilerstellen den Hochbaugrundriss fest. Den Grundriss der Kapellenmauern zwischen diesen „Eckpunkten“ bildete das sorgfältiger geschichtete Bruchsteinmauerwerk; um ihres Charakters wegen sollte diese Schicht noch unter der Erdoberfläche verborgen sein. Zwischen dem Gelände und den Fensterbanken bildet das äußere Mauerhaupt sorgfältig bearbeitete Werksteinverkleidung, das innere ist aus dem verputzten Bruchsteinmauerwerk. In der Kapelle Nr. 5, in der die Sondierung im größten Maße erfolgte, legte man eine seichte Sakramentsnische mit nachträglich abgemeißeltem Außendekor frei, und um ein Höhenniveau höher am Pfeiler neben dem Fenster noch eine kleinere, ursprünglich mit einem Gitter versehene Nische. Zwischen der Fensterbank und dem Kranzgesims sind die Umfassungsmauern mit Werksteinmauerhäupten an beiden Seiten verkleidet, zwischen denen sich die Mörtelausfüllung mit Steinstücken befindet. Die Steinquader sind in den Schichten durchlaufend gebunden. Manche Quader an der Außenseite sind mit Wollföchern versehen, das Kranzgesims trägt Spuren nach der ursprünglichen, beim Barockumbau geänderten Regenwasserableitung. In Winkeln zwischen den Kapellen befanden sich die Wasserspeier in Gestalt einer runden Schale, deren Körper mit dem Kranzgesims ein Hals verband, über dem Gesims stand wohl noch das Attikageländer. Davon kommt es heraus, dass in der Gotik jede Kapelle ihr eigenes Dach hatte, dessen First im rechten Winkel ins Pultdach über dem Chorumgang einlief. Die großen Kapellenfester waren mit Maßwerk und Säulchen ausgestattet. Bis zum Fuß der Fensterwölbung bildeten die Halbprofile der Fenstersäule mit Falz zum Einfassen der Blei-Glas-Füllungen einen Fenstergewändeteil, im gewölbten Fenstersturz wurden die Maßwerkteile in seichte Kehle eingefasst. Einige Maßwerk- und Säulenfragmente wurden bei der archäologischen Forschung gefunden. In der Fensterfußpartie verlief eine eiserne Zugstange zwischen eingemauerten Haken. Während am äußeren Kapellenmantel eine tiefgreifendere Erneuerung erst am Ausgang des 19. Jahrhunderts erfolgte, wobei man die am höchsten beschädigten Strebepfeilerquader ersetzt und das Mauerwerk neu gefügt hat, im Innenraum der Kapellen und des Chorumgangs überwiegt noch (mit Ausnahme der Weiß-Ocker-Farbigkeit des 19. Jahrhunderts) die barockgotische Ausgestaltung. Unter einer ca. 1 cm starken Stuckschicht und der ganz neugestalteten Gewölbekonstruktion findet man Fragmente abgemeißelter gotischer Konstruktionen. Beide Kapellen waren mit Ripengewölben eingewölbt, subtile Birnstabrippen liefen einfach in die Wand in der Gewölbefußhöhe ein, gleich wie im Chorumgang. Man kann sich die ausführlichere Vorstellung von der Gestalt des Gewölbeauslaufs im Sedlecer Chorumgang nach der wiederholten Lösung in der St.

Ägidi Kirche in Nymburk hervorgerufen lassen. Die Kapellen- und Chorumgangsgewölben der Sedlecer Kirche hatten, ähnlich wie in Nymburk, keine Schildrippen. Eine Ausnahme im beschriebenen Gewölbesystem bildete die Partie zwischen den Kapellen, wo ein Bündeldienst aus zwei Rippen der anliegenden Kapellengewölben und dem Mittelstab des Scheidbogens zwischen den Kapellen bis zum Fußboden herabblief. Für die Scheidbögen zwischen den Kapellen zeugen zwei Indizien: erstens der unter dem Fußboden etwa 20 cm aus dem Mauerwerk ausgestreckte Dienstgrund, zweitens das Eisenhakenloch im Scheidbogenfuß. Das Zugband sicherte die Stabilität der an selber Stelle situierten Stütze wie sich jetzt die toskanische Barocksäule befindet, und war in selber Höhe angebracht wie jene in den Fenstern.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Sedlec (Bez. Kutná Hora [Kuttenberg]), Maria Himmelfahrtkirche. Die ehemalige Konventskirche der Zisterzienserabtei in Sedlec bei Kutná Hora nimmt eine außerordentliche Stellung in Geschichte der mittelalterlichen und barocken Architektur Böhmens, ja Mitteleuropas ein. Die gotische Kirche aus der Zeit ca. 1290–1320 ragte durch seinen progressiven Grundriss des Katedralchors und die Lösung des eingezogenen Strebesystems hervor. Nach dem Niederbrennen durch Hussiten 1421 und einer langen Unterbrechung war der Bau von Paul Ignaz Bayer 1700–1702 konserviert worden und wurde danach von Johann Blasius Santini Aichel einzigartig erneuert 1702–1708, der dabei erstmalig seinen merkwürdigen historisierenden Stil der sogen. Barockgotik verwirklichte. Später wurde die Kirche dreimal im 19. Jahrhundert restauriert – 1805, 1853–1854 und 1897–1900. Die letzte Generalinstandsetzung in Jahren 2001–2008 begleitete die historische Bauforschung und die Entwässerungsarbeiten in Jahren 2007–2008 auch die archäologische Rettungsforschung (Foto aus dem Fond des Böhmisches Museums des Silbers, Kutná Hora).

Abb. 2: Sedlec, Übersicht der im Bereich der ehemaligen Zisterzienserabtei ausgeführten archäologischen Forschungen, in die Mappedes Stabilsen Katasters übertragen.

Erklärungen: 1 – Rettungsforschung beim Gasleitungsbau 1970; 2 – Rettungsforschung beim Aufzugschachtbau beim Haus Nr. 20, 1992; 3 – Rettungsforschung bei der Entwässerung des nördlichen äußeren Kirchenschiffs, 2008; 4 – Rettungsforschung bei der Entwässerung des südlichen äußeren Kirchenschiffs, 2004; 5 – Lageplan der Sonden bei den Rettungsforschungen in Jahren 1999 und 2007; 6 – polykulturelle Lokalität Sedlec-Mokřiny; A – Abtskapelle; B – Konventskirche Maria Himmelfahrt; C – gotischer Kornspeicher; D – Kirche hl. Philipp und Jakob; E – Allerheiligen-Totenkapelle (eingezeichnet von F. Velímský).

Abb. 3: Sedlec, Konventskirche Maria Himmelfahrt, Grundriss mit ausgezeichneter Position der realisierten (und geplanten) Sondierung der archäologischen Forschungen und geologischen Untersuchungen (eingezeichnet von F. Velímský).

Abb. 4: Sedlec, archäologische Rettungsforschung bei der Entwässerung der Kapellen und eines Teils vom Querhaus, 2007 – Sonde II/07, Ansicht der niedrigsten Ebene des geschichteten Gräberfeldes mit deutlicher Überschneidung mehrerer Begräbnisse durch das Kirchenfundament (Autor F. Velímský).

Abb. 5: Sedlec, archäologische Rettungsforschung bei der Entwässerung der Kapellen und eines Teils vom Querhaus, 2007 – Sonde V/07, Ansicht der übereinander geschichteten Begräbnisse. Deutlich ist auch der Eingriff in die obere Schicht des Gräberfeldes bei der Errichtung der Regenkanalisation (Autor F. Velímský).

Abb. 6: Sedlec, archäologische Rettungsforschung bei der Entwässerung der Kapellen und eines Teils vom Querhaus, 2007 – Sonde IV/07, roma-

nische, sekundär verwendete Quader im Querhausmauerwerk, darunter ein Begräbnis (Autor F. Velímský).

Abb. 7: Sedlec, archäologische Rettungsgrabung bei der Entwässerung der Kapellen und eines Teils vom Querhaus, 2007 – Sonde V/07, Wasserablenkung von der Barockgruft (Autor F. Velímský).

Abb. 8: Sedlec, archäologische Rettungsforschung bei der Entwässerung der Kapellen und eines Teils vom Querhaus, 2007; Auswahl des archäologischen, anthropologischen und geologischen Materials.

Erklärungen: 1a–3c – Beispiele der erfassten gotischen Maßwerkfragmente; 4a–5b – Beispiele des erfassten Dachdeckmaterials; 6a–7b – Beispiele der erfassten Pflasterungen; 8a–8b – zwei Beispiele der Küchenkeramikränder; 9a–9b – zwei Beispiele der grafitierten Vorratsgefäßränder; 10a–b – Prager Groschen Wenzels II. (Avers-Revers); 11a–b – Prager Groschen Johanns v. Luxemburg (Avers-Revers); 12a–d – erfasste Silber- und Bronze-ringe; 13a–b – Beispiel der Schädelbohrung bei einem Mann vom Grab 41/07, Alter 35–50 Jahre, mit dem Bohrloch am Kranzbein bereits in der Medianlinie. Am Detail deutliche Spuren des Heilungsprozesses und Senkung der unmittelbaren Bohrlochumgebung (Beleg der Anwendung eines Bohrers mit Schutzplatte); 14a–b – Beispiel der progressiven spondylotischen Veränderungen an der Lendenwirbelsäule des Mannes aus dem Grab 25/07 (Alter 40–60 Jahre). Schnabelförmige Auswüchse an Wirbelkörperseiten zählen zu häufigen Funden besonders bei den Individuen höherer Altersgruppen. In diesem degenerativ produktiven Prozess vermutet man das Zusammenwirken mehrerer Faktoren, vor allem der Überlastung der Wirbelsäule; 15a – Mikroaufnahme des Schnitts durch den biodehritischen Kalkstein mit Ovalkörnern des Glaukonits; 15b – Mikroaufnahme des Schnitts durch den feinkörnigen sand- und kalkhaltigen Schluffstein – Pläner (Autor F. Velímský).

Abb. 9: Sedlec, Himmelfahrtkirche. Kapelle Nr. 4, Wandsonde zwischen den Fenstern. Auslauf einer Birnstabrippe vom gotischen Gewölbe; beim Barockumbau unterbrochen durch die ausgemeißelte Stütze für das neu errichtete Ziegelgewölbe. Rechts das Gewände des Axialfensters der Kapelle mit seichter Auskehlung für das Maßwerk und Spur nach der Entfernung der Zugstange (Foto A. Pospíšil, 2008).

Abb. 10: Sedlec, Himmelfahrtkirche. Kapelle Nr. 5, Wandsonde zwischen den Fenstern. Auslauf einer gotischen Birnstabrippe auch hier von einer ausgemeißelten Stütze für das Barockgewölbe unterbrochen. In der Auslaufpartie schloß das Barockgewölbe an die ursprüngliche Konstruktion an (Foto A. Pospíšil, 2008).

Abb. 11: Sedlec, Himmelfahrtkirche. Südseite der Kirche, Chorpfeiler, Sonde an der Seite des Chorumgangs. Auslauf der Birnstabrippen des verschwundenen gotischen Chorumgangsgewölbes, der beim Barockumbau größtenteils abgehauen wurde. Der Auslauf bestand aus zwei diagonalen Kreuzgewölberippen des Chorumgangs und dem mittleren rippenartigen Gurtbogen (Foto A. Pospíšil, 2008).

Abb. 12: Sedlec, Himmelfahrtkirche. Wand zwischen den Kapellen Nr. 3 und 4 in der Scheidbogenfußhöhe. Der gotische zum Fußboden herablaufende Bündeldienst war im Barock abgehauen, in das Rest wurde die Stützfläche für die Ziegelkonstruktion des Bogens eingehauen. Im Fuß des ursprünglichen Bogenauslaufs war ein Zugband eingefasst, nach dessen Haken eine Öffnung deutlich ist, das die Stabilität der ursprünglichen Stütze an Stelle der jetzigen toskanischen Säule sicherte. Aufgenommen wurde auch die Änderung bei der Formierung des Barockbogens im Putz (Foto A. Pospíšil, 2008).

Abb. 13: Sedlec, Himmelfahrtkirche. Kapelle Nr. 4, Auswertung der historischen Bauforschung (eingezeichnet von A. Pospíšil in die fotogrammetrische Aufnahme von B. Kunftová, 2007–2008).

Abb. 14: Sedlec, Himmelfahrtkirche. Kapelle Nr. 5, Auswertung der historischen Bauforschung (eingezeichnet von A. Pospíšil in die fotogrammetrische Aufnahme von B. Kunftová, 2007–2008).

(Übersetzung J. Noll)